

Karolina MAŁOZIEĆ¹

ARCHITEKTURA NAJNOWSZA PRZESTRZENI PUBLICZNYCH MIAST HISZPANII

1. Wstęp

Europejskie miasta stanowią największe skupiska mieszkańców kontynentu, będąc tym samym znaczącym miejscem wspólnego dziedzictwa kulturowego, a także symbolem europejskiej kultury. Harmonijne przestrzenie publiczne powinny stanowić istotne elementy ich struktury społecznej jako stymulatory kontaktów międzyludzkich. Sprawnie działające żywotne centra życia miejskiego, pulsujące aktywnością społeczną, stanowią niejednokrotnie wizytówkę miasta.

XXI wiek przynosi ze sobą nowe potrzeby i nowe możliwości kształtowania środowiska zurbanizowanego. Postępujący rozwój przestrzeni miast historycznych stanowi jednak nieprzerwaną dyskusję na temat wartości i znaczenia dziedzictwa kulturowego danego miejsca. To pokazuje, iż proces kreaowania miasta nie należy do decyzji indywidualnych jednostek, a jest wynikiem wielopłaszczyznowych rozważań i analiz dotyczących różnorodnych aspektów życia. Współcześnie projektowana przestrzeń stanowi kompromis pomiędzy wieloma dyscyplinami. Jak powiedział Walter Gropius: *Dobra architektura powinna być odzwierciedleniem samego życia, co zakłada dogłębną znajomość zagadnień biologicznych, społecznych, technicznych i artystycznych.* [1] Bez współpracy specjalistów różnych kierunków nauki nie jest możliwa realizacja w pełni funkcjonalnej i atrakcyjnej dla swoich użytkowników przestrzeni miejskiej z zachowaniem poszanowania tradycji i kultury miejsca.

¹ Politechnika Krakowska, Wydział Architektury, ul. Warszawska 24, 31-155 Kraków, karolina.maloziec@gmail.com

2. Współczesne przemiany historycznego środowiska zurbanizowanego. Czynniki kreacji przestrzeni publicznej – na przykładzie hiszpańskich miast

Duże inwestycje miejskie stanowią wielkie wyzwania organizacyjne, które angażują wszystkie grupy społeczne: polityków, ekonomistów, naukowców, artystów, historyków, psychologów, w tym także mieszkańców i turystów. Jako złożony proces interdyscyplinarny wymagają wspólnych decyzji podejmowanych przy nieustannych kompromisach. Na przykładzie Hiszpanii, która w okresie ostatnich dwudziestu lat była jednym z największych i najciekawszych placów budowy w Europie, zaobserwować można liczne zależności ujawniające się w trakcie realizacji dużych projektów publicznych.

Rok 1992, w którym Barcelona była gospodarzem Letnich Igrzysk Olimpijskich, Sewilla organizatorem Światowej Wystawy Expo, a Madryt Europejskim Miastem Kultury, zapoczątkował w Hiszpanii fascynację najnowszymi trendami i technologiami w projektowaniu. Architektura współczesna stała się środkiem nie tylko na podniesienie jakości życia, ale także na pobudzenie gospodarki. Niepodważalny sukces odniesiony przez siedzibę Muzeum Guggenheima w Bilbao autorstwa Franka Gehrego zachęcił kolejne miasta do zatrudniania znanych światowych architektów oraz inwestowania w śmiałe formy architektoniczne, realizowane także w centrach historycznych [2]. Spektakularne wizje architektów wspierane były przez władze i mieszkańców, którzy żywili nadzieję na powtórzenie fenomenu społecznego jakim jest *efekt Bilbao*. Wzbudzające szerokie zainteresowanie przedsięwzięcia stanowiły niejednokrotnie popis nie tylko samego autora projektu, ale także urzędujących władz, które w ten sposób pragnęły pozostawić po sobie wyrazisty zapis w przestrzeni miasta (niejednokrotnie nie zważając przy tym na wysokie koszty realizacji) [3].

Odważna wyróżniająca się architektura stwarza możliwość budowania nowej tożsamości miasta oraz wzmacnia poczucie identyfikacji jego dzisiejszych mieszkańców. Przy stale powiększającym się zróżnicowaniu struktur miejskich, wzrasta rola formy, materiału i barwy wykorzystanych w przestrzeniach publicznych. Umiejętnie stworzone przez architekta kompozycje potrafią powiązać różnorodną, narastającą przez lata (a nawet wieki) tkankę miast. Nadmorskie wybrzeże w Benidorm stanowi świetny przykład na to, jak kolor i forma architektury mogą zrewolucjonizować wizerunek panoramy miasta. Architekci z biura OAB, nakreślając wielobarwną falistą promenadę wzdłuż kilometrów niespójnej zabudowy hotelowej,

stworzyli niepowtarzalną przestrzeń publiczną tak charakterystyczną, iż rozpoznawaną w całej Europie [4]. Podobny efekt kreacji nowej tożsamości miejsca spotkać możemy w Kordobie, na pustym dotychczas placu w pobliżu stacji szybkiej kolei AVE. Projekt centrum CAAC autorstwa architektów Paredes Pino wypełnił pustą przestrzeń wielkimi kolorowymi parasolkami zmieniając całkowicie kontekst otoczenia [5].

Rys. 1. Promenada wybrzeża, Benidorm, Hiszpania

Fig. 1. Beach Promenade, Benidorm, Spain

Źródło: A. Bague, www.ferrater.com

Rys. 2. Centrum CAAC, Kordoba, Hiszpania

Fig. 2. CAAC, Cordoba, Spain

Źródło: Jorge López Conde,

www.paredespino.com

Jednym z istotnych problemów przemian krajobrazu miejskiego jest kwestia odmiennej percepcji i wizualnego oddziaływania nowych elementów architektonicznych, wprowadzanych w istniejące struktury przestrzenne miasta. Dokonując interwencji architektonicznej w historycznym krajobrazie miejskim, które obciążone jest ryzykiem zniszczenia lub naruszenia kontekstu, na straży dorobku kulturowego stoi środowisko konserwatorów i historyków. Jak mówi Leon Krier: *Charakterystyczne, że nigdy nie pojawiają się protesty przeciwko architekturze tradycyjnej – ludzie raczej protestują kiedy jej nie ma. (...) lapsusy czy pomyłki związane z architekturą tradycyjną są dla większości ludzi bardziej znośne niż modernistyczna abstrakcja czy brutalność* [6]. Silnego kontrastu nie obawiali się jednak architekci teatru „La Lira” w miasteczku Ripoll [7] czy ramp elektrycznych w Victoria-Gasteiz [8]. Projektanci nadali nowej architekturze bardzo surową i silną formę wkomponowując prostokątne ramy w tkanę zabudowy ulic. Jednak ich prostota nie przesłania i nie dominuje nad zastaną zabudową historyczną. Odwrotnie postąpili architekci Mi5+PKMN przy rewitalizacji placu w aragońskim mieście Teurel. Odpowiadając na potrzeby mieszkańców zaproponowali wprowadzenie całej dużej kubatury Centrum Kultury i Rekreacji pod poziom posadzki. W przestrzeni publicznej

na powierzchni placu zaakcentowane mocną czerwienią wejście do Centrum przypomina mieszkańcom o swoim istnieniu, jednak nie dominuje nad otaczającą go architekturą [9].

Niezależnie od formy nowo projektowanej architektury, wszelka interwencja w krajobrazie miejskim winna powstawać w odpowiedzi na określone potrzeby społeczne mieszkańców. Przykładem na to może być wcześniej wspomniana realizacja Centrum w Teurel, która przywróciła ruch i życie na placu. Aby przestrzeń publiczna nie stanowiła jedynie mało znaczącej pustki na mapie miasta, a aktywną wypełnioną życiem miejskim komórkę społeczną, forma i funkcja przestrzeni muszą dynamicznie reagować na oczekiwania współczesnych użytkowników. I choć Le Corbusier mówił, że *projektowanie miast jest zbyt ważne, aby do tego procesu dopuścić mieszkańców* [10], to doświadczenie historii zaprzecza tym słowom i pokazuje, iż to właśnie człowiek jest jednostką dominującą w sukcesie przestrzeni, którą współtworzy. *Miasta posiadają możliwość dostarczenia czegoś dla wszystkich wtedy, i tylko wtedy, gdy są tworzone przez wszystkich*, Jane Jacobs [11].

Rys. 3. Teatr La Lira, Ripoll, Hiszpania
Fig. 3. Teatro La Lira, Ripoll, Spain
Źródło: Courtesy of RCR Arquitectes +
PUIGCORBÉ arquitectes,
www.plataformaarquitectura.cl

Rys. 4. Rampy Elektryczne na starym mieście,
Victoria-Gasteiz, Hiszpania
Fig. 4. Electric Ramps at the Old Town,
Victoria-Gasteiz, Spain
Źródło: C. San Millan, www.robertoercilla.co

Tym samym partycypacja społeczna, rozumiana jako aktywny dialog pomiędzy inwestorem a użytkownikiem przestrzeni, wydaje się być niezbędna do odniesienia pełnego sukcesu każdej publicznej realizacji. Bowiem, jak pisze Augustyn Bańka, *w przypadku stosowania form niezwyklej, (...) należy wspomagać je pasmami redundancji, czyli schematami znajdującymi oparcie w oczekiwaniach i nawykach* [12]. Brak wcześniejszej informacji o danym przedsięwzięciu oraz dyskusji społecznej

może spowodować ogólne niezadowolenie i protesty wynikające z niewiedzy i zaskoczenia [13]. Dobra oryginalna architektura jest bowiem niewątpliwie w równym stopniu zależna od zrozumienia społeczeństwa jak od jej twórców [14].

Zmiany jakie zachodzą obecnie w przestrzeniach miast wynikają ze sposobu życia człowieka XXI wieku i stanowią konieczne wyzwanie sprostania globalnym problemom cywilizacyjnym naszego świata. Odchodząc od idei miasta maszyny propagowanej w ubiegłym stuleciu, przestrzeń miejska traktowana jest jako wspólne miejsce ludzkich spotkań [15]. Integracja społeczna wpływa na poprawę poczucia bezpieczeństwa, zdrowego otoczenia i przynależności do wspólnoty, co wyznacza dzisiaj komfort życia. Takie czynniki jak bliskość natury i ekologia, mobilność, wielofunkcyjność przestrzeni i kumulacja usług stanowią o atrakcyjności i żywotności miasta. Nie wszystkie jednak udogodnienia można łatwo wprowadzić w miastach historycznych. Przykładowo dużym problemem jest dostosowanie zabytkowych przestrzeni ulic i placów do potrzeb osób niepełnosprawnych (ciekawe rozwiązanie we wspomnianym wcześniej miasteczku Victoria-Gasteiz). Kluczowym elementem osiągnięcia sukcesu okazuje się być jednak świadomość potrzeby zmian wśród mieszkańców oraz gotowość władz realizujących programy miasta. Dowodzi temu Miejski Plan Likwidacji Barrier w Valdemoro, który znacząco wpłynął na społeczność i wygląd miasteczka [16].

Na odbiór nowej realizacji architektonicznej niewątpliwie znaczny wpływ mają także media. Ich siła oddziaływania na społeczeństwo jest tak znaczna i wszechobecna, iż stosunkowo łatwo jest wręcz zmanipulować opinię publiczną. Artykuły obszernie komentujące działania związane nie tylko z nowoprojektowaną funkcją czy formą przestrzeni, ale także z decyzjami polityków, pracy wykonawców, terminem i kosztem wykonania, potrafią wyłonić silne grono zagorzałych zwolenników i przeciwników każdej realizacji.

Wszystkie wyżej wymienione czynniki, wynikające z różnych dziedzin życia i nauki, w mniejszym lub większym stopniu wpływają na ostateczną formę i funkcję nowych przestrzeni publicznych. Świadomość społeczna jest w stanie znacznie zaważyć na skali i rodzaju projektowanego przedsięwzięcia. Jednak to polityczne ambicje i gospodarcze nadzieje, napędzane możliwościami finansowymi, pobudzają wizje przestrzenne naszych miast. Architekci nadają tym wizjom kształtu, przy nieodłącznej współpracy w konstruktorami i konserwatorami. W odpowiedzi na nakreślone wcześniej potrzeby mieszkańców i użytkowników budowana jest przestrzeń miejska. Pojęcie interdyscyplinarności jest nieodłączną częścią procesu

projektowego, co niezwykle czytelne jest na przykładzie rewitalizacji Plaza de la Encarnacion w Sewilli.

3. Las Setas – nowa ikona Sewilli

Sewilla, jako stolica Andaluzji, jest miastem o wielowiekowej historii i bogatej tradycji. Do nowoczesnej architektury podchodzi się tu bardzo ostrożnie. Wszelkie proponowane projekty, szczególnie zlokalizowane w historycznym centrum, wywołują gorące dyskusje, czasem także opór społeczny. Jednak jak mówi Jurgen Mayer: *Problemem, z którym boryka się Sewilla, jest sposób jej postrzegania w pozostałej części kraju: „Oni są tam wszyscy konserwatywni, do dziś żyją w XIX wieku”* [17]. Otwarta w 2011 roku nowa przestrzeń placu la Encarnacion jest najlepszym dowodem na to, iż miasto pragnie zmienić swój wizerunek i odważnie otworzyć się na nowe potrzeby mieszkańców.

Plaza de la Encarnacion jest ważnym placem publicznym w samym centrum historycznej dzielnicy w Sewilli, w miejscu dawnego rzymskiego forum. W historii miasta odgrywał ważną rolę handlową, do czasu gdy w połowie XX wieku stojący na środku dziewiętnastowieczny budynek handlowy został częściowo rozebrany, ostatecznie całkowicie zburzony w roku 1973. Na pustym placu powstał parking oraz przystanek autobusowy, co zdecydowanie przytłumiło aktywny ruch handlowy w całej okolicy. Sklepy i lokale usługowe, przeniesione do jednej z narożnych kamienic, powoli traciły stałych klientów. Niegdyś tętniący życiem plac stał się jedynie mało znaczącym martwym punktem na trasie pomiędzy licznymi atrakcjami historycznego miasta, pomijany przez turystów i zapomniany przez mieszkańców.

Teren placu pozostawał w zapomnieniu do lat dziewięćdziesiątych, kiedy władze miasta podjęły decyzję w sprawie budowy podziemnego parkingu samochodowego i przywrócenia charakteru targowego na powierzchni. W trakcie budowy pięć metrów pod poziomem posadzki placu odkryte zostały mury zabudowy sięgające od czasów rzymskich z I w. n.e. z elementami późniejszej architektury mauretańskiej. Antyczne pozostałości domów oraz zachowane mozaiki posadzek dawały wystarczające wyobrażenie o układzie i wyglądzie rzymskiej dzielnicy, aby warto było zabezpieczyć i udostępnić odkrycie zwiedzającym. Pomimo cichego sprzeciwu grupy inwestorów planujących w tym miejscu przestrzeń handlową, konserwator wydał decyzję o utworzeniu strefy archeologicznej.

Już na ten moment budżet przeznaczony na rewitalizację Plaza de la Encarnacion przekroczył kwotę 14 milionów euro [18]. Niezależnie w 2004 roku burmistrz miasta Sánchez Monteseirín ogłosił międzynarodowy konkurs na nową ikonę nowoczesnej Sewilli w przestrzeni placu de la Encarnacion. Program obejmował strefę archeologiczną, przestrzeń usługowo-handlową oraz plac publiczny. Projekt stanowić miał wyrazisty obiekt architektoniczny, który stanie się nową atrakcją turystyczną przywracając życie na zapomniany plac miasta.

W trakcie trwania konkursu władze miasta organizowały otwarte sympozja aktywizując mieszkańców do angażowania się w tworzenie wspólnej idei nowego wizerunku miasta. Dedykowane projektowi forum internetowe skupiało wszystkie społeczne oczekiwania, potrzeby i marzenia.

Spośród nadesłanych 65 prac konkursowych Jury wyłoniło zwycięski projekt należący do niemieckiego architekta Jurgena Mayera H. Dla mieszkańców wybór ten nie był oczywisty. Zarzucano mu, iż zwycięska praca nie pochodzi z Sewilli, ani nawet z Hiszpanii.

Zwycięzca Mayer uznawany jest za architekta artystę. Architekturę pojmuje jako sztukę, co widoczne jest w jego projektach, gdzie ani jeden element nie jest powtarzalny. Podobnie jest z projektem Metropol Parasol – zdaje się być niepowtarzalny. Jego struktura niczym gigantyczne „grzyby”, wyrasta z pomiędzy archeologicznych wykopalisk wypełniając przestrzeń placu. Biomorficzny kształt kapeluszy inspirowany był sklepieniem w katedrze Sewilli bądź też rosnącymi obok drzewami figowca.

Prace budowlane rozpoczynają się w połowie 2005 roku, z planowanym budżetem wynoszącym 50 mln euro i datą realizacji wyznaczoną na 2007 rok. Przekazany hiszpańskiemu wykonawcy, firmie Sacyr, projekt budowlany szybko okazuje się być jednak niewystarczający dla realizacji obiektu. Konsultująca projekt, posiadająca światową renomę, konstruktorska firma Arup w maju 2007 roku poinformowała inwestora o *technicznej niemożliwości wykonania struktury Parasola o tak zaprojektowanej konstrukcji* [19]. Przyjęte w projekcie rozwiązania nie posiadają pozytywnych testów wytrzymałościowych i przekraczają możliwości techniczne proponowanych materiałów. Do wykonania nowego projektu konstrukcji wymagana była szczegółowa analiza 3D wszystkich wysoce złożonych elementów wiązań struktury. Dodatkowo analizy termiczne wykazały, iż gorący klimat Seville stanowi dodatkowe wyzwanie dla inżynierów. Wstępny montaż finalnych elementów konstrukcji został przeprowadzony w Niemczech, następnie 3000 gotowych części przetransportowano ciężarówkami do południowej Hiszpanii. Ostateczna decyzja

wykorzystania technologii drewna klejonego została podjęta na początku 2009 roku. *Sukces projektu jest wynikiem zintegrowanego działania zespołu architektów, inżynierów budowlanych, wykonawców, specjalistów ochrony pożarowej i technologów materiałów drewnianych, podjętych z odwagą, by stawić czoła nowym wyzwaniom [20].*

Jednak zaistniały problem związany z przesuwaniem terminu oddania placu do użytku oraz narastające koszty realizacji obiektu wywołały wiele negatywnych komentarzy w mediach. Jak wylicza Estrella Yanez na początku 2010 roku: *wykończenie drewnianej konstrukcji obiektu kosztowało każdego mieszkańca Sewilli po 143 euro, co w dobie głębokiego kryzysu finansowego nie było kwotą małą [21].* Ostateczny koszt realizacji wyniósł 90 milionów euro. Wzbudziło to niezadowolenie i liczne protesty wśród mieszkańców.

Rys. 5. Metropol Parasol, Sewilla, Hiszpania
Fig. 5. Metropol Parasol, Sevilla, Spain
Źródło: Hifton+Crow., www.jmayerh.de

Rys. 6. Metropol Parasol, Sewilla, Hiszpania
Fig. 6. Metropol Parasol, Sevilla, Spain
Źródło: Hifton+Crow., www.jmayerh.de

Przestrzeń Metropol Parasol zostaje ostatecznie otwarta w połowie 2011 roku, zainaugurowana przez swego patrona, burmistrza Monteseirín. Wyłaniające się z archeologicznych wykopalisk „grzyby” tworzą jedną z największych i najbardziej

innowacyjnych konstrukcji z drewna klejonego na świecie. Nowoczesna forma, miękki kształt i ażurowa konstrukcja stanowią silny kontrast a zarazem lekkie wypełnienie średniowiecznego placu, stwarzając nową relację pomiędzy nowoczesną a zabytkową zabudową miasta. W zwieńczeniu konstrukcji (która nie przewyższa wysokością otaczającej zabudowy) znajduje się restauracja, a dookoła wije się otwarta ścieżka widokowa z przepiękną panoramą na stare miasto. W upalne dni ażurowa struktura parasoli przesłania plac, tworząc na posadzce mozaikę dynamicznych cieni. Pozwala także na lekki przewiew, przez co unika efektu cieplarnianej muszli.

I oto mamy – shhhh! – ikonę [22]. Metropol Parasol na nowo identyfikuje wielowiekowe miasto jako fascynujący ośrodek współczesnej kultury. Jurgen Mayer odkrywa potencjał Plaza de la Encarnacion jako centrum nowoczesnego miasta. Widzę siłę tego projektu w tym, że mieści się on w samym centrum miasta. Działa jak królowa pszczół albo mrówek, wokół której pulsuje serce miasta [23]. Plaza de la Encarnacion, zagłębiona w gęstej tkance średniowiecznej Sewilli, udostępnia szeroki wachlarz usług i aktywności, czyniąc tą przestrzeń publiczną miejscem aktywnym przez całą dobę, siedem dni w tygodniu.

Mieszkańcy Sewilli już od momentu ogłoszenia zwycięskiego projektu Mayera mieli podzielone opinie co do śmiałej formy nowoczesnej architektury silnie skontrastowanej z zabudową historycznego centrum miasta. Z perspektywy stojącego na placu człowieka struktura Metropol Parasol zdaje się być poza skalą otaczającej go zabudowy, może nawet ją dominuje i przytłacza. Jednak z czasem, gdy w dotychczas pustych lokalach pojawiły się nowe usługi, a w kawiarniach zaczęło brakować wolnych stolików, mieszkańcy przekonali się o pozytywnym ekonomicznym wpływie nowego obiektu na całą dzielnicę. Cytując kilka wypowiedzi mieszkańców: *To jest absolutnie niesamowite! Bardzo zaskakujące!, to fascynujące widzieć jak inni ludzie są zachwyceni, kiedy oglądają tę gigantyczną waflo-podobną strukturę osiadłą w tak tradycyjnym mieście. Muszę przyznać, iż zawsze uwielbiałem ten projekt od momentu ogłoszenia go w 2004 roku, i muszę przyznać, że wiele mieszkańców Sewilli go nie lubi. Ale wiesz co? Większość Paryżan także nie cierpiało wieży Eiffle'a – na początku..!* [24]. W konserwatywnej Sewilli niemal każdy przejaw nowoczesności budzi dyskusje, a nawet opór społeczny. Zatem realizacja Metropol Parasol wydaje się być zwycięstwem architektury awangardowej w tak tradycyjnym i zachowawczym mieście [25].

Rys. 7. Metropol Parasol, Sewilla, Hiszpania

Fig. 7. Metropol Parasol, Sevilla, Spain

Źródło: Hifton+Crow., www.jmayerh.de

Projekt i realizacja Las Setas (hiszp. grzyby) został bardzo doceniony także w środowisku architektonicznym i konstruktorskim. Otrzymał liczne nagrody, m.in. Winner Europe Bronze for Sustainable Construction 2005, Reddot Award 2012 – Best of the Best, został finalistą nagrody Miesa van der Rohe 2013. Otrzymał Certyfikat Jakości 2014 nadany przez najpopularniejszy portal podróżniczy TripAdvisor. Model obiektu znajduje się także na wystawie Muzeum Sztuki Współczesnej (MoMA) w Nowym Jorku. Niewątpliwie to także wpłynęło na ostateczny pozytywny odbiór kontrowersyjnej realizacji.

4. Wnioski

Wspominając wszelkie obiekty architektoniczne w pierwszej chwili wymieniamy architekta jako ich głównego autora. Projektowanie jednak dawno przestało być zadaniem wyłącznie dizajnerów indywidualistów. W tworzenie atrakcyjnej przestrzeni miejskiej zaangażowani są także specjaliści innych obszarów nauki, kultury czy ekonomii. Wiele różnorodnych czynników wpływa na ostateczną formę, funkcję i konstrukcję projektowanej przestrzeni. Dodatkowo nie wszystkie elementy tego procesu można przewidzieć.

Hiszpania od lat dziewięćdziesiątych poprzedniego stulecia była jednym z większych i ciekawszych placów budowy w Europie. Przeglądając realizacje przestrzeni publicznych z ostatnich lat zauważyć można jak różne czynniki miały

wpływ na ich ostateczny wygląd i funkcjonowanie - w zależności od celu, jaki stawiali przed sobą inwestorzy, projektanci czy użytkownicy. Każdy projekt posiada swoje priorytety – ochrona zastanych wartości kulturowych, wykreowanie nowej tożsamości miejsca, odpowiedź na aktualne potrzeby mieszkańców, a wszystko to przy zachowaniu możliwości finansowych i prawnych danego przedsięwzięcia. Aby rozwiązać wszystkie problemy napotymane w trakcie realizacji nowej architektury wymagana jest interdyscyplinarna współpraca, a nie jedynie praca samego architekta.

Na przykładzie Metropol Parasol w Sewilli zauważyć można jak dynamicznie zmienia się nieraz harmonogram i koszt realizacji obiektu. Spektakularność *Las Setas* nie urzeczywistniłaby się, gdyby przedstawiciele kolejnych dziedzin nie podjęli trudów rozwiązania następujących po sobie przeciwności. Konfrontacja poglądów i wizji wzbudza przy tym burzliwe dyskusje. Jednak bez tej rozmowy nie jest możliwe stworzenie miejskiego krajobrazu atrakcyjnego i odpowiadającego na wszystkie potrzeby jego użytkowników. Bo *wspólne działanie czyni niemożliwe prostym...* [26].

BIBLIOGRAFIA

1. Gropius W.: Pełnia Architektury. wyd. Karakter, Kraków, 2014, s. 23.
2. Także w Bilbao, jeszcze przed realizacją Muzeum Franka Gehrego, w mieście powstały między innymi efektowne stacje nowej linii metra projektu Normana Foster'a i kładka dla pieszych Santiago Calatravy. Samo Muzeum przyciąga zaś około milion turystów rocznie.
3. W 2008 roku na terenie Hiszpanii nastąpiła głęboka recesja gospodarcza i rozpoczął się dotkliwy kryzys finansowy. Pomimo konieczności wprowadzenia oszczędności w budżetach miejskich, wiele kosztownych projektów kontynuowanych było bez względu na sprzeciw części społeczeństwa.
4. Ferrater C.: Synchronizing Geometry. vol.1. Actar, Barcelona, 2006, s.74-102.
5. Pino G., de Paredes D.: Zoco tornasol. *Arquitectura Viva*, nr 136, s.52-53.
6. Krier L.: Architektura wspólnoty, *Terytoria Gdańsk* 2011, s. 239.
7. RCR/Puigcorbe J.: Zaguán de corten. *Arquitectura Viva*, nr 136, s. 44-47.
8. Mola F.: Atlas współczesnej architektury miejskiej. wyd. tmc, Warszawa, 2013, s.366-373.
9. PKMN Architectures: Teruel-zilla indoor, [na:] <http://www.pkmn.es/TERUEL-ZILLA-INDOOR> [dostęp 20.04.2014].

10. Manifest wygłoszony przez Le Corbusiera w 1923 roku *W stronę architektury*, cytowany [w:] R. Fisherman: *Urban Utopias in the Twentieth Century: Ebenezer Howard, Frank Lloyd Wright, and Le Corbusier*], MIT Press, Cambridge 1982, s. 190.
11. Jacobs J.: *The Death and Life of Great American Cities*. Random House, Nowy Jork, 2002, s.238.
12. Bańka A.: *Psychologiczna struktura projektowa środowiska*. wyd. Politechniki Poznańskiej Poznań 1985, s. 175.
13. Problem i zakres partycypacji społecznej opracowany został przez S.R.Arnsteina: *A Ladder of Citizen Participation*. *Journal of the American Institute of Planners*. vol. 35, issue 4, 1969, s. 216-224; publikacja online [na:] www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/01944366908977225#.VSu1BaZW-KU, [dostęp 10.02.2015]
14. Gropius W.: *Pełnia Architektury*. wyd. Karakter, Kraków 2014, s. 102
15. Gehl J.: *Miasta dla ludzi*. wyd. RAM, Kraków, 2014, s.19.
16. Mickiewicz A.: *Hiszpania, Miejski Plan Likwidacji Barrier – Valdemoro*. Baza dobrych praktyk partycypacji [na:] www.dobrepraktyki.deczydujmyrazem.pl/x/758734 [dostęp 12.02.2015]
17. Wypowiedź Jurgena Mayera zarejestrowana w filmie *A Legal Alien in Sevilla*, prod. Para image&word, Baron K., Baron T., 2010; wyświetlony na Westiwalu Sztuka Architektury 2011 w Szczecinie, 15.11.2011, fragment filmu [na:] www.szczecin.sarp.org.pl/westival_2011/para.htm [dostęp 20.02.2015]
18. Yanez E.: *Las «setas» de la Encarnación costarán ahora a cada sevillano 143 euros*. ABCandalucia, 30.01.2015, [na:] www.sevilla.abc.es/20100130/nacional-sevilla-actualidad/setas-encarnacion-costaran-ahora-201001300116.html, [dostęp 20.02.2015]
19. Marmol C.: *Un proyecto imposible*. *Diario de Sevilla*, 10.02.1010 [na:] <http://www.diariodesevilla.es/article/sevilla/628204/proyecto/imposible.html>, [dostęp 20.02.2015]
20. oficjalna strona firmy Arup, [na:] www.arup.com/Projects/Metropol_Parasol.aspx [dostęp: 10.02.2015]
21. Yanez E.: *Las «setas» de la Encarnación...*, dz.cyt.
22. *And so we have this – shhh! – this icon* (tłum. Małozieć K.) Moore R.: *Metropol Parasol, Seville by Jurgen Mayer H – review*. *The Guardian*, 27.03.2011 [na:] www.theguardian.com/artanddesign/2011/mar/27/metropol-parasol-seville-mayer-review [dostęp: 18.02.2015]

23. Wypowiedź Jurgena Mayera zarejestrowana w filmie *A Legal Alien in Sevilla*, prod. Para image&word, Baron K., Baron T., 2010; wyświetlony na Westiwale Sztuka Architektury 2011 w Szczecinie, 15.11.2011, fragment filmu [na:] www.szczecin.sarp.org.pl/westival_2011/para.htm [dostęp 20.02.2015]
24. Wypowiedzi mieszkańców zarejestrowane na filmie *Metropol Parasol*, prod. Arup, 2011; [na:] www.arup.com/Projects/Metropol_Parasol.aspx, [dostęp 21.04.2014]
25. Węclawowicz-Gyurkovich E.: Architektura najnowsza w historycznym środowisku miast europejskich. Politechnika Krakowska, Kraków 2013, s.191-197.
26. Gurney E.: *How to live with a calculating cat*, Prentice Hall, New York, 1962.

ARCHITEKTURA NAJNOWSZA PRZESTRZENI PUBLICZNYCH ZABYTKOWYCH MIAST HISZPANII

Streszczenie

Europejskie miasta stanowią największe skupiska mieszkańców kontynentu będącym tym samym znaczącym miejscem wspólnego dziedzictwa kulturowego, a także symbolem europejskiej kultury. Harmonijne przestrzenie publiczne powinny stanowić istotne elementy ich struktury społecznej jako stymulatory kontaktów międzyludzkich. Sprawnie działające żywotne centra życia miejskiego pulsujące aktywnością społeczną stanowią niejednokrotnie wizytówkę miasta. Celem niniejszej pracy jest określenie współczesnych zasad kształtowania przestrzeni publicznych na przykładach miast Hiszpanii. Jakie są kryteria klasyfikujące jakość współczesnej przestrzeni miejskiej?

Autor wykazuje, iż projektowanie przestrzeni publicznej jest wynikiem złożonych działań angażujących przedstawicieli różnych dziedzin. Przytaczając przykłady realizacji przestrzeni publicznych w Hiszpanii ostatnich lat, a w szczególności kontrowersyjnego obiektu Metropol Parasol w Sewilli, autor wylicza kolejne czynniki, jakie wpływają na ostateczną formę, funkcję i konstrukcję każdego obiektu.

Ewoluuujące potrzeby współczesnych mieszkańców powodują ciągłe zmiany formy użytkowania przestrzeni publicznych. Problematyka artykułu związana jest także z percepcją i wizualnym oddziaływaniem nowych elementów architektonicznych wprowadzanych w istniejące struktury przestrzenne miasta, które są obciążone ryzykiem zniszczenia lub naruszenia kontekstu miejsca.

Silnie kontrastująca nowa architektura, nie będąca kontynuacją historycznej zabudowy, wywołuje nieraz burzliwe opinie mieszkańców, co prowadzi do rozpoczęcia dyskusji na temat miejsca, w którym chcemy żyć. Rozważania na temat rzeczy, które nam się podobają lub nie, powodują, iż staramy się określić przestrzeń w jakiej czujemy się dobrze, w jakiej chcielibyśmy mieszkać, pracować i żyć. Jak projektować atrakcyjne dla swoich użytkowników przestrzenie publiczne w miastach zabytkowych, tak aby nie pomniejszały, a uwydatniały zastane wartości historyczne i kulturowe?

MODERN ARCHITECTURE OF PUBLIC SPACES IN HISTORICAL CITIES IN SPAIN

Summary

European cities are the largest clusters of inhabitants on our continent thus being an important place for common cultural heritage, as well as a symbol of whole European culture. Harmonious public spaces should provide essential elements of their social structure as contact stimulators. Vital city centers formed by social life activities stand often as a representation mark for the whole city. The aim of this article is to determine the factors that create a contemporary public space, based on examples from Spanish cities. What are the criteria for classifying the quality of today's great urban space?

The author shows that the design of public space is a result of complex actions that involve specialists from different areas. Pointing examples of recent Spanish public spaces, in particular the controversial Metropol Parasol in Sevilla, the author lists other factors that affect the final form, function and construction of each project.

The evolving needs of today's citizens cause a continuous change in the image of a public space. The discussed issue is also related to the perception and visual impact of new architectural elements introduced in to the existing spatial city structure, which are under the risk of damage or violation of the cultural context.

Strongly contrasting new architecture, that is not a continuation of the historical buildings, can cause extreme opinions. This leads to a discussion about the place we want to live in. Reflections about the things we like or not cause our actions to define a comfortable space. How can we design modern attractive for its users public spaces in historical cities and at the same time not to reduce but to emphasize the ambient historical and cultural values?